

duo appetitus correspondentes sensui et intellectui. Sed hoc non placet, quia *deliberare*, proprie significat consilium capere. Unde alia translatio ibi pro *deliberatio* habet *consiliativum*. Et ideo melius dicitur, ibi Aristotelem non distinguere has potentias, ut in re distinctas quoad facultatem, sed quoad munera. Neque oportet in omnibus, quæ ibi numerantur, esse æqualem aut similem distinctionem. Sicut etiam 6 Ethicorum, cap. 5, distinguit Aristoteles duplicem partem animæ, opinativam et scientificam, quas tamen constat non esse in re diversas facultates. Adde, ex citato loco tertii de Anima, non tam colligi, intellectum practicum et speculativum in re distingui, quam irascibilem et concupiscibilem non plus distingui in re, quam intellectum practicum et speculativum, quoad fortasse verum est, de quo alias.

49. Constat igitur, ex parte subjecti non necessario colligi realem distinctionem inter intellectualem habitum practicum et speculativum; nam ostensum est utriusque subjectum in re idem esse. Nec vero e converso ex unitate potentiæ colligitur identitas inter ipsos habitus, quia in eadem potentia possunt esse habitus realiter distincti, ut supra ostensum est. Igitur aliunde inquirendum est quo modo hujusmodi habitus differant, nimirum ex principio posito in superiori puncto. Nam quando practicum et speculativum sunt adæquate differentie habituum, signum est illos habitus etiam realiter differre, quia unusquisque eorum habet entitatem propriam distinctam a potentia, et adæquatam objecto omnino distincto; ergo sunt inter se entitates distinctæ. At vero quando sunt differentie inadæquate habitus, tunc habitus practicus et speculativus non differunt re, sed ratione per nostros conceptus inadæquatos, ad eum modum quo differunt intellectus practicus et speculativus, vel sicut sensus communis, ut versatur circa colores et sonos inadæquate, ad summum potest ratione distingui, quanquam inferiores sensus, qui adæquate respiciunt alia objecta, realiter distinguantur.

Sitne adæquata dicta divisio.

50. Quarti etiam dubii, quod est de sufficientia hujus divisionis, resolutio ex dictis facilis est. Nullus enim habitus excogitari potest, qui vel practicus vel speculativus non sit; nam quodammodo includunt hi habitus immediatam contradictionem. Omnis enim habitus intellectualis ad cognitionem veri,

vel sub ratione veri necessario tendit. Aut ergo tendit in cognitionem veri propter se ipsam, et talis habitus est speculativus, vel talis cognitio in alium finem ordinatur, et sic constituitur habitus practicus. Inter illa autem duo membra, scilicet, cognitionem veri propter se, vel propter aliud, non potest intelligi medium; ergo inter practicum et speculativum non potest dari medium per negationem utriusque extremi. Quod etiam confirmari potest, tum ex potentia in qua sunt tales habitus, quæ sufficienter dividitur in intellectum practicum et speculativum; tum ex actibus et muneribus illius potentiæ, quæ data est homini propter perfectionem et excellentiam quæ est in veritate contemplanda, atque etiam ut sit quasi lumen dirigenens et gubernans hominem in omnibus actionibus suis, quatenus subdantur potestati ejus, sive ad moralem vitam, sive ad naturalem et corpoream tuendam et conservandam ordinentur. Et ita etiam philosophi distinxerunt duplicem hominis felicitatem, activam scilicet, et contemplativam, ut patet ex Arist., 10 Eth. Et similiter philosophia christiana duplicem distinguit vitam, activam et contemplativam, cui Aristot., 4 Eth., c. 5, addidit vitam voluptuosam, quæ inter humanas non computatur, quia bestialis potius est, et ratione non regitur. Habitus ergo humani seu intellectuales sufficienter sub illa divisione comprehenduntur.

51. *Theologia magis est speculativa quam practica.*—An vero possit inter illa duo membra dari medium quasi per participationem utriusque extremi, quantum ad rem quidem spectat, clara est resolutio ex dictis. Nam si quis medium appellet habitum qui simul sit practicus et speculativus, verum quidem est dari hujusmodi habitum; an vero appellandum sit medium, necne, quæstio erit de nomine. Simpliciter tamen loquendo, sufficiens est illa divisio, tum quia cum dividitur habitus intellectualis in practicum et speculativum, non oportet sumere illas differentias ut ultimas, sed ut subalternas, et ita habitus ille, qui simul practicus est et speculativus, sub utroque illorum membrorum ob diversas rationes comprehenditur. Tum etiam quia, ut in simili dixit D. Thomas, 2. 2, q. 179, a. 2, ad 2, *medium quod ex extremis constat, virtute continet extrema, semper tamen in eo alterum extremorum dominatur, a quo absolute sumit denominationem.* Sicut de superiori naturali Theologia, quæ simul speculativa et

practica est, dixit alibi idem D. Thomas, magis esse speculativam, quia ex primario objecto speculativa est.

52. *Scotus contrarium asserens improbat.*—Quanquam Scotus, in Prologo, q. 4, e converso existimet, scientiam, quæ ad praxim quovis modo extenditur, simpliciter esse dicendam practicam, quia talis scientia simpliciter non est propter se, sed propter aliud. Sed non recte loquitur, et in duobus deceptus videtur. Primo, quia existimavit ad rationem actus practici satis esse quod quacunque ratione excitet affectum, et ideo etiam ipsam contemplationem Dei in nobis vocat actum practicum. Sed non recte, quia ad rationem actus practici intellectus, necesse est ut versetur circa praxim, ut objectum seu materiam circa quam, ut ex dictis satis constat, et notarunt Capreolus, Greg., Gabriel, et alii in Prologo, loc. cit. Imo et D. Thomas, quem Capreolus refert, idem docet in 3, dist. 23, q. 2, a. 3, quæstiunc. 2, et q. 14 de Verit., art. 4. Et ratio est, quia ex cognitione quantumvis speculativa sequitur delectatio, ut constat ex 10 Ethic., c. 7 et 8, non tamen per modum directionis aut regulæ practicæ, sed naturali consecutione; et similiter contemplatio Dei excitat amorem ex vi excellentiæ et bonitatis objecti, non quia ipsa contemplatio per se et intrinsece ad illum finem referatur.

53. Deinde non videtur animadvertisse Scotus, quando idem habitus simul habet actus speculativos et practicos, quamvis secundum unam rationem, vel habitudinem non tendat in cognitionem veritatis propter se ipsam, tamen secundum aliam participare hanc perfectionem, ideoque non repugnare quominus habitus, qui secundum aliquid est practicus, secundum aliud sit speculativus, ac etiam interdum magis, vel simpliciter speculativus.

54. *Medicina an speculativa et practica.*—*Logica an speculativa et practica.*—Atque ita censent aliqui philosophandum esse, non solum de divina Theologia, sed etiam de multis scientiis naturalibus. Nam, licet hoc eminentiori et altiori ratione Theologiæ conveniat propter excellentiam luminis, quod in revelatione nititur, et propter eminentiam Dei secundum se, et ut est primum principium, et finis ultimus, tamen secundum aliquam inferiorem rationem aliquid simile reperiri potest in scientiis naturalibus. Ut de

medicina sentit idem D. Thomas, super Boetium, de Trinitate, in quæstione de divisione scientiarum, art. 1. Est enim medicina simpliciter practica ex præcipuo fine, et ex majori parte ejus, et tamen plura speculative contemplatur. Et sic distingui solet medicina in speculativam et practicam, non ut in scientias omnino diversas, sed ut in diversas partes seu rationes ejusdem scientiæ. Idem etiam multi existimant de philosophia morali; sine dubio enim multa speculative considerat, quamvis absolute ad morale opus ordinari videatur, et ideo magis practica censeatur. Atque ad eundem modum possumus probabiliter loqui de logica, opposito modo; est enim simpliciter scientia speculativa, quamvis ex parte etiam sit practica; dirigit enim operationes intellectus, ut artificiose fiant eo modo quo fieri possunt, unde et ars liberalis appellatur; tamen ad hanc directionem multa, et fere majori ex parte contemplatur pure speculative, et ipsamet directionem magis facit speculando naturam, et proprietates naturales ipsorum actuum intellectus, quam practice instruendo intellectum quomodo debeat operari, ut bene animadvertit Hervæus, Quodlib. 1, quæst. 3. Sed de hac re et divisionibus habituum, atque adeo de speciebus qualitatis hæc sint satis.

DISPUTATIO XLV.

DE CONTRARIETATE QUALITATUM.

Connectio hujus disputationis cum præcedentibus.—Explicatis speciebus qualitatis, dicendum sequitur de proprietatibus ejus, ex quibus duas tantum superius tractandas proposuimus, scilicet, contrarietatem et intensionem, tum quia hæc solæ difficultatem habent; alias enim breviter expeditimus; tum etiam quia harum cognitio ad complementum hujus operis necessaria est. Nam oppositio et contrarietas inter proprietate entis annumerari solet, et ideo de illa disseruit Aristoteles in libro 10. Intensio vero in qualitibus tam spiritualibus quam materialibus reperitur; ejusque tractatio ad perfectiorem formarum intelligentiam conferet. Ut ergo de contrarietate ordinate dicamus, prius de oppositione, quæ genus illius est, monnulla præmittemus. Deinde quid sit ipsa contrarietas, et in quibus rebus intercedat, declarabimus.

¹ Prima p., q. 2, a. 4.

SECTIO I.

Quid sit oppositio, et quotuplex.

1. *Variae divisiones oppositionis.* — Oppositio duobus modis accipi potest: primo, generaliter pro quacunque diversitate vel repugnantia rerum seu extremorum. Et hoc modo idem est oppositio, quod diversitas et distinctio. Alio vero modo sumitur oppositio magis stricte et proprie, pro repugnantia inter certa et definita extrema, et peculiari habitudine inter ea inventa. Atque hoc modo ea, quae diversa sunt ac distincta, seu repugnantia, distingui possunt in ea quae sunt proprie opposita, et quae proprie opposita non sunt, et solent vocari disparata. Atque hoc posteriori modo sunt inter se repugnantes variae formae substantiales, ut infra dicemus. Similiter duae differentiae dividentes genus sunt hoc posteriori modo oppositae; unde et aliquando ab Aristotele appellantur contrariae propter positivam repugnantiam quam includunt. Prior vero oppositio propria est, de qua in praesente agimus; nam in alia generalitate sumpta, idem est quod diversitas, de qua in disputatione septima sufficienter diximus.

Quid oppositio in genere sit, ejusque divisio in positivam et negativam oppositionem.

2. Ex his vero colligere licet, oppositionem ut sic nullam rem aut realem modum addere rebus quae oppositae dicuntur, sed solum posse addere aut negationem, aut respectum, vel realem, vel rationis. Ad quod explicandum, advertendum est duplex distingui posse genus hujus oppositionis. Unum inter extrema positiva, aliud inter extremum positivum, et negativum. Non potest autem dari tertium membrum, scilicet, oppositio inter extrema negativa, tum quia realis oppositio, de qua agimus, debet habere reale fundamentum in altero saltem extremorum; tum etiam quia una negatio per se et ratione sui non repugnat alteri. Nam, licet una negatio possit cadere in aliam, vel in privationem, et ut sic repugnet respectu ejusdem, ut esse caecum, et non esse caecum, tamen illa oppositio est ratione affirmationis inclusae in altero extremorum, et ita semper alterum extremum vel virtualiter, vel formaliter positivum est. Unde dicta oppositio contradictoria est, de cujus ratione est ut alterum extremum sit positivum; ut in dicto exemplo, cum homo dicitur

esse caecus, unum virtute affirmatur, scilicet, habere capacitatem videndi; aliud negatur, scilicet, habere visum. Cum ergo dicitur idem homo non esse caecus, vel negatur habere capacitatem videndi, vel virtute affirmatur habere visum. Omnis ergo oppositio est aut inter duo extrema positiva, aut inter positivum et negativum.

3. Illa ergo oppositio, quae est inter extrema positiva, supra ipsa extrema nihil addit, nisi negationem, quod unum non est vel potest esse aliud, aut simul cum alio. Haec tamen negatio fundatur in peculiari natura et conditione talium extremorum, ratione cuius potest etiam oppositio addere relationem realem unius ad aliud, nisi alioqui ipsamet oppositio in relatione consistat, ut statim dicam. Quod autem haec oppositio nihil aliud sit, constat, tum quia nihil aliud est necessarium, imo nec intelligi potest in hujusmodi oppositis; tum etiam quia formae oppositae vel contrariae, per seipsas, et non per aliquod additum, contrariae sunt; ergo oppositio nihil eis addit praeter negationem vel respectum, quibus talis eorum natura declaratur. Unde, cum dicimus oppositionem nihil addere supra extrema positiva, intelligendum est de ipsis formis seu extremis formaliter sumptis. Denique haec oppositio est species quaedam diversitatis seu distinctionis, teste Aristotele, 10 Metaph.; diversitas autem seu distinctio solum addit negationem vel respectum supra res distinctas, ut constat ex dictis supra in disput. 4 et 7; ergo.

4. At vero, quando oppositio ex altero extremo negativa est, si sumatur dicens respectum inter opposita, magis est oppositio rationis quam rei, quia cum alterum extremum nihil sit, aut ens rationis, non potest relatio esse rei, sed rationis. Unde etiam negatio quam addere potest talis oppositio supra extremum positivum, magis est negatio rationis quam realis; album enim opponitur non albo, quia ab illo necessario distinguitur, eique repugnat, atque ita album necessario infert negationem non albi; negatio autem negationis dicitur negatio rationis potius quam rei, ut supra tetigimus, disp. 4, sect. 4. Haec igitur oppositiones, quae ex altero extremo negativae sunt, in re solum ponunt in altero extremo positivo fundamentum oppositae negationis, quae in re nihil est, sed suum quasi esse est destruere et tollere aliud extremum positivum. Ex his igitur satis constat quid sit oppositio, et ex parte etiam quotuplex sit,

Divisio negativae oppositionis in privativam et contradictoriam.

5. Rursus vero subdistinguenda sunt singula ex illis membris in duo alia, ut perficiatur quadrimembris divisio, tradita ab Aristotele, tum in praedicamentis, tum in 10 Metaphysic. Oppositio enim negativa subdividitur in contradictoriam et privativam, quae ita inter se differunt, sicut negatio et privatio inter se. Ad intelligendam autem hanc divisionem et membra ejus, advertendum est de contradictione dupliciter nos loqui posse, scilicet, vel dialectice seu complexe, ut sic dicam, vel physice, realiter, seu incomplexo. Priori modo contradictio est oppositio inter propositionem affirmativam et negativam ejusdem de eodem, quarum altera universalis sit, altera particularis, vel ambae singulares cum aliis conditionibus logicalibus. Et hujusmodi contradictio, quatenus est formaliter in intellectu inter judicia ejus, non est oppositio contradictoria in dicta divisione contenta, sed est potius contrarietas, nam est oppositio inter extrema positiva, et absoluta, nimirum inter assensus intellectus, qui dum ad contradictoria objecta tendunt, inter se contrarii sunt. Quod si non sit sermo de assensibus, sed de propositionibus tantum apprehensivis, illae dicuntur oppositae, non tanquam res, sed tanquam signa, quia significant vel repraesentant res oppositas. Quod suo modo invenitur etiam in propositionibus vocalibus et scriptis. Objecta vero talium propositionum, quatenus complexe significantur et concipiuntur, sunt quidem contradictorie opposita; tamen sicut in re non habent illum modum complexionis, sed prout objective sunt in intellectu, et ab actu illius denominantur, ita proportionali modo habent illam oppositionem; ideoque illa contradictoria oppositio magis pertinet ad entia rationis, quam rei.

6. Atque, ut hoc obiter dicamus, idem proportionaliter est de contrarietate complexa, quae inter propositiones universales, affirmativam et negativam, intercedere dicitur, cui etiam adjungitur subcontrarietas, quae impropriissima est oppositio, quia secundum rem non affirmatur aut negatur idem de eodem, sed solum secundum modum concipiendi aut significandi. Non solent autem dialectici numerare inter oppositiones propositionum privativam, quia oppositionem attendunt juxta qualitatem copulae affirmativam vel negativam; si tamen ex solis praedicatis

attenderetur, haec duae propositiones, *Petrus est caecus, Petrus est videns*, essent privative oppositae; cum enim non possint esse simul verae, aliquam oppositionem habere necesse est. Illa vero non potest esse alia, nisi praedicta. Tamen, quia copula est veluti forma propositionis, et in illa non habent formalem oppositionem, ideo propositiones illae ut sic non dicuntur simpliciter oppositae, sed secundum quid dici possunt de opposito extremo, quod eodem modo accidere potest in extremis contrarie et relative, imo et contradictorie oppositis. Sed de dialecticis oppositionibus haec sufficienter.

7. *Oppositio contradictoria ut distinguatur a privativa.* — In praesenti ergo sermo est de contradictione incomplexa, quae intervenit inter quamcunque formam vel naturam, et negationem ejus, quae a privativa oppositione in hoc distinguitur, quod privativa oppositio connotat habitudinem ad subjectum capax talis formae. Unde formaliter seu respective eandem rationem oppositionis habent, nimirum quod impossibile est formam et carentiam formae eidem secundum idem, et simul convenire. Quod principium ac fundamentum tam est per se notum, ut nulla indigeat probatione, vel defensione, quanquam Aristoteles de illo late disserat in 4 Metaph. Nec de hoc duplici genere oppositionis plura hoc loco addere oportet, praeter ea quae de comparatione eorum cum contrariis sequenti sectione dicemus. Nam intelligentia harum oppositionum tota posita est in explicandis rationibus privationis et negationis, ac differentiarum earum, de qua re dicturi sumus ex professo in disputatione ultima hujus operis, sect. 4, quia privatio et negatio inter entia rationis numerantur.

Divisio positivae oppositionis in respectivam et contrariam.

8. *Quid oppositio relativa.* — *Quid contraria.* — Tandem oppositio positiva distinguitur in relativam et contrariam. Oppositio relativa est inter extrema relationum, ut inter patrem et filium, etc. De qua dicturi sumus inferius, disp. 47, sect. 16, in fine; supponit enim multa quae ibi tractaturi sumus de natura relationis. Oppositio contraria est inter positiva extrema et absoluta, directe inter se repugnantia in eodem subjecto, de cujus definitione et proprietatibus in sequenti sectione dicturi sumus late. Nunc solum est advertenda differentia, quam inter contraria et

relative opposita notavit D. Thomas, q. 7 de Potentia, art. 8, ad quartum, nimirum, quod relative opposita non semper sunt inæqualiter perfecta, scilicet quoad oppositas relationes. Quod quidem in relationibus creatis manifeste constat, si sint mutuae et æquiparantiae; in non mutuis enim non potest fieri hæc comparatio, cum in altero extremo nulla sit relatio realis; in relationibus autem creatis disquiparantiae, semper altera invenitur minus perfecta, ut inductione patet in relatione patris et filii, majoris et minoris, et similibus. Et ratio est, quia fundamentum talium relationum semper est in altero extremorum cum aliqua imperfectione, aut saltem cum minore perfectione. Solum in relationibus increatis, etiamsi disquiparantiae sint, invenitur æqualitas propter oppositam rationem. At vero in contrarie oppositis semper alterum est minus perfectum quam aliud, vel ob generalem rationem, quod sub eodem genere, specie differunt; quæ autem sic differunt, sunt inæqualiter perfecta; vel ob specialem naturam contrariorum, quorum unum semper est potentius alio.

9. Quæ differentia multo magis intercedit inter privative opposita, vel contradictorie, respectu relativorum, nam etiam in illis cum alterum extremum negativum sit, semper est minus perfectum quam suum oppositum. Imo ait D. Thomas citato loco, ideo hanc conditionem in contrariis etiam reperiri, quia unum includit negationem alterius. Quæ ratio difficilis est, quia hoc commune esse videtur utrique contrariorum, scilicet, includere negationem alterius, vel fundamentaliter in se, vel causaliter respectu subjecti. Nisi intelligamus, unum contrariorum semper tale esse, ut per modum negationis et defectus ad alterum comparetur. Propter quod interdum Aristoteles alterum contrariorum privationem appellat, ut nigredinem respectu albedinis, æquivoce tamen, respectu privationis, ut constituit privativam oppositionem.

10. *Sufficiencia oppositionis in quatuor generis.* — Atque ex prædicta divisione cum duplici subdivisione facile colligi potest sufficiencia illius vulgatæ divisionis in quatuor genera oppositionum. Nam inter oppositionem positivam et negativam non potest medium excogitari, magis quam inter negationem et affirmationem, ut satis explicuimus. Rursus negativa oppositio duobus tantum modis intelligi potest, scilicet, vel sim-

pliciter, vel cum determinatione seu connotatione talis subjecti. Positiva autem oppositio, aut est absoluta, aut solum ex aliquo respectu: inter quæ etiam medium inveniri non potest. Sic ergo tantum consurgunt dicta quatuor oppositionum genera.

Qualis sit dicta divisio.

11. Dubitari vero hic potest an hæc omnia genera oppositionum æque et univoce participant communem oppositionis rationem. Nam Simplicius, Boetius, et alii, in Postprædicament. ita sentiunt; alii vero analogiam constituunt, ut Albertus ibi, et D. Thomas, opusc. 48, tract. de Interpretatione, c. 8. Res tamen est parvi momenti, et ideo omitto rationes quæ in utramque partem facile excogitari possunt. Formaliter tamen rationem oppositionis considerando, non videtur dubium quin ratio oppositionis per se primo conveniat contradictioni, seu negativæ oppositioni. Unde contraria et relativa in tantum sunt opposita, in quantum unum includit aliquo modo negationem alterius, et ita videtur intercedere analogia secundum quamdam attributionem. Nec refert quod contrarie et relative opposita majorem realitatem habeant a parte rei, quia formalis ratio oppositionis non tam attenditur ex entitate, quam ex negatione quam addit oppositio ut sic. Et huic sententiæ favet Aristoteles, 10 Metaph., cap. 7, dicens, contradictoriam oppositionem esse omnium maximam. At vero comparando contradictionem ad privativam oppositionem, non est inter ea propria analogia, quia neque est formalis diversitas in ratione oppositionis, ut diximus. Dicitur tamen negatio pura majorem oppositionem constituere quam privatio, quasi extensive, quia negatio dicit absolute illam oppositionem respectu cujuscunque, privatio vero respectu determinati subjecti. Et ideo Aristot., 10 Metaph., cap. 7, dixit privationem esse quamdam contradictionem. Comparando autem contraria et relativa inter se, illa videntur opposita simpliciter, hæc secundum quid, quia illa absolute opponuntur, hæc tantum respectu ejusdem. Unde illa etiam inter se pugnant, et quantum ex se est, sese expellunt formaliter vel effective; illa vero licet distinctionem requirant, non tamen proprie pugnant, sed potius unum requirit existentiam alterius, ut notavit D. Thomas, dicta quæst. 7 de Potentia, art. 8, ad 4; dicuntur etiam ad convertentiam, quod proprium illoquum est inter omnia opposita,

ut notavit Aristoteles in Postprædic., cap. de Oppositis.

12. *Objectioni satisf.* — Dicit tandem aliquis: unum contrarium magis distat ab alio, quam sola negatio; magis enim distat album a nigro, quam non album; ergo est inter illa major oppositio. Unde contrarietas infert contradictionem, non vero e contra. Respondetur, illud in tantum esse verum, in quantum cum uno contrario conjuncta est negatio alterius; unde comparatio fit inter duas oppositiones simul sumptas cum altera tantum, et ideo mirum non est quod illa appareat major, seu potius multiplex. At vero præcise ac formaliter falsum est assumptum. Nam negatio immediate, per se, ac formaliter destruit rem totam, et cum illa nullam habet convenientiam, sed distant tanquam ens et non ens, et ideo adæquate dividunt ens, neque inter ea medium inveniri potest. Non est autem ita in formis contrariis, quia unaquæque immediate ponit aliquid in subjecto, in quo convenit cum sua contraria, et deinde causaliter et quasi mediate expellit illam, et ideo simpliciter est major prior repugnantia. Cujus etiam signum esse potest, quia illa, quæ contradictorie opponuntur, non possunt simul conjungi in eodem, etiam de potentia Dei absoluta; contraria vero possunt, ut inferius dicemus.

SECTIO II.

Quæ sit propria contrariorum definitio, et ab aliis oppositis differentia.

1. Quoniam ea, quæ de aliis tribus generibus oppositionum hic desiderari poterant, inferius commodiora habent loca, ut diximus, hic solum cætera, quæ ad contrarietatem spectant, pertractanda sunt. Quod optime etiam in hunc locum cadit, quia contrarietas, quæ inter proprietates qualitatis numeratur, cum omni proprietate et rigore intelligenda est.

Contrariorum definitio.

2. Hanc ergo contrarietatem seu contraria ipsa sic definit Aristoteles, 10 Metaph., c. 6: *Contraria sunt, quæ sub eodem genere maxime distant, et ab eodem subjecto mutuo se expellunt.* In qua definitione illa particula, *quæ*, locum habet generis, et sub ea intelligere possumus qualitates, vel aliquid simile, si contraria ipsa referat. Ponitur tamen sub ea confusa et transcendentali ratione, quia for-

tasse extra qualitatem potest esse aliqua vera contrarietas, quod postea disputabimus; nam definitio, quantum fieri possit, abstrahere debet ab incertis et dubiis. Quod si definitio de contrarietate ipsa quasi in abstracto detur genus sub illa particula contentum erit oppositio seu distantia eorum quæ sub eodem genere maxime distant, etc. Sicque illam videtur explicasse Aristoteles, citato loco. Reliquæ tres particule loco differentiae ponuntur, quæ sigillatim breviterque explicandæ sunt.

An omnia contraria sub eodem genere contineantur.

3. Primum enim dubitari potest, cur Aristoteles definite dicat contraria debere contineri sub eodem genere, cum in cap. de Opposit., in Dialectica. sub distinctione asserat, debere esse aut contenta sub eodem genere, aut genera diversa. Et exemplum ponit in bono et malo, quæ contraria sunt, et tamen sub eodem genere non continentur, sed sunt quasi diversa genera rerum, et sub illis generibus assignari possent virtus, aut vitium, error, et scientia, quæ contraria sunt, et sub eodem genere non continentur. Item vel illa particula intelligitur de eodem genere proximo, et sic falsum manifeste continet, ut exempla adducta ostendunt; vel de remoto, et tunc eadem ratione poterunt contraria esse genere diversa, quia non est major ratio cur debeant convenire in uno genere remoto quam in alio. Maxime quia inter res diversorum prædicamentorum videtur intercedere contrarietas, quia calefactio, verbi gratia, non solum est contraria frigefactioni, sed etiam frigori, a quo distat prædicamentali genere. Et similiter calor ut octo videtur contrarius formæ substantiali aquæ, quam proinde expellit.

4. *Resolutio.* — Nihilominus dicendum est, illam particulam optime assignatam esse, per quam videntur contraria primo differre a privative, vel contradictorie oppositis; nam hæc sunt primo diversa, eo quod alterum extremum negativum sit, quod cum altero positivo non potest habere realem convenientiam, ideoque non possunt sub eodem genere contineri. Ab oppositis autem relative aliquo etiam modo differunt contraria per hanc particulam, licet non omnino; nam si relatio dicatur relative opponi termino ut sic, procedet illa differentia etiam respectu illius oppositionis, quia non oportet ut relatio et terminus sint sub eodem genere, imo frequentius sunt

sub diversis, quia terminus quid absolutum est, ut inferius ostendemus. Si vero consideremus oppositionem inter relationes utriusque extremi, sic interdum possunt plus quam genere differre, quia una potest esse relatio rei, alia rationis. Aliquando vero possunt non solum sub eodem genere, sed etiam sub eadem specie contineri, ut relationes similitudinis, et aliæ, quæ æquiparantiæ dicuntur. Et in hoc etiam discrimen habent a contrariis, quia vera contraria nunquam possunt esse ejusdem speciei, quod etiam per illam particulam insinuatur. Nonnunquam vero possunt relationes oppositæ sub eodem genere contineri, ut paternitas et filiatio, et illæ non excluduntur per hanc particulam, sed per subsequentem.

5. Ratio vero hujus partis sic sumitur ab Aristotele ex subsequentibus; nam inter contraria est quidam ordo per se in ordine ad transmutationem; nam ex natura rei fit transitus ab uno ad aliud, et e converso; hæc autem vicissitudo transmutationis per se non reperitur inter ea, quæ genere differunt; nam ex loco ut sic non fit transitus ad qualitatem, per se loquendo, sed ad locum, et e converso; ergo contraria debent esse generis ejusdem. Et eadem ratione non possunt esse ejusdem speciei, quia alioqui non ita inter se pugnant. Item contraria versari debent circa idem subjectum; unde ex parte subjecti eadem est capacitas ad recipienda contraria, non conjunctim, sed divisim; ergo oportet ut contraria habeant inter se convenientiam saltem genericam, ratione cujus idem subjectum esse possit capax utriusque. Unde hoc loco considerare possumus, genus interdum sumi logice, interdum physice pro materia. Quamquam ergo definitio proprie videatur intelligi de genere logico, ut indicat illa particula, *sub eodem*, nos tamen addere possumus contraria esse debere ejusdem generis physici, quia si in concreto sumantur, ex eadem materia constare debent; si vero in abstracto, in eadem materia debent recipi seu versari. Imo ulterius addo, cum duplex sit materia, *ex qua, et circa quam*, seu subjectiva et objectiva, quando contraria utrumque habent (non enim omnia objectivam materiam requirunt, sed solum illa quæ ad aliquod objectum transcendentalem dicuntur habitudinem), tunc in utraque debere convenire, ut hoc etiam modo dici possint esse ejusdem generis physici in utraque materia, quia alioqui non habebunt formales effectus et inclinationes re-

pugnantes, nisi circa idem aliquo modo versentur. Quæ omnia facile possunt inductione ostendi, tam in qualitatibus physicis omnino absolutis, ut albedine et nigredine, calore et frigore, quam habitibus, vel actibus mentis.

6. *Exponitur difficilis locus Aristotelis.*— Quod ergo Aristoteles dixit in cap. de Oppositis, contraria interdum esse genere diversa, varie exponitur. Quidam putant Aristotelem non fuisse locutum ex propria sententia, sed juxta Pythagoreorum opinionem, qui ponebant duo principia primo diversa, bonum et malum, et sub illis duos ordines rerum inter se prorsus diversos et contrarios, ut idem Aristoteles refert, 1 Metaph., c. 5. Quam expositionem probare videtur D. Thomas, 3 cont. Gent., c. 9, et fuit Jamblici et Simplicii, ut refert ibi Ferrariensis. Et eam etiam sequitur Cajetanus in Prædicam. Alii vero exponunt, bonum et malum dici genera contraria, non proprie et in rigore sumpto nomine generis, sed quia sunt conditiones generales omnium contrariorum, quia semper unum habet rationem mali respectu alterius, vel secundum se, quia semper unum se habet ut privatio et defectus comparatione alterius, ut supra dictum est, vel respectu subjecti, cui alterum contrariorum disconveniens est. Ita fere Theophrastus et Ammonius in Prædicamen. Juxta quam interpretationem dicendum est contraria, secundum suas entitates contineri sub eodem genere, sub ratione autem boni et mali quodammodo esse quasi genera diversa, vel sub generibus diversis. Melius tamen dici videtur, Aristotelem locutum esse de bono et malo morali, ut etiam exposuit D. Thomas citato loco, et magis probavit in 1 part., quæst. 48, art. 1, ad 3; Philosophus ipse declaravit, adhibitis exemplis virtutis et vitii. Est autem in moralibus contrarietas non formaliter ratione malitiæ, quia malitia in privatione consistit, ut supra, disput. 11, declaravimus, sed ratione ipsius actus vel habitus, qui est quasi subjectum malitiæ; et ita etiam hæc contraria sunt ejusdem generis, non solum in ratione qualitatis, sed etiam in ratione habitus vel actus. Dicuntur tamen peculiariter opponi in ratione boni et mali, quæ sunt veluti genera diversa, quia tantum secundum eam rationem habent maximam distantiam, ut in sequenti puncto declarabimus.

7. *Bonum et malum an ex sententia Aristotelis sint contraria.*— Ad confirmationem

respondetur, non oportere ut contraria conveniant in proximo genere prædicamentali, ut recte ostensum est. Necesse est autem imprimis ut conveniant in prædicamento, si immediate ac directe contraria sint; actio enim non est immediate contraria nisi actioni; termino autem contrariæ actionis non per se et directe opponitur, sed mediante suo termino. Et similiter, dispositio non est proprie contraria formæ substantiali, sed contrariæ dispositioni, et ita non formaliter, sed dispositive expellit substantialem formam. Rursus non solum continentur contraria sub eodem supremo genere prædicamenti, sed semper sub aliquo subalterno, ut inductione patet in qualitatibus (et idem est de aliis prædicamentis, quatenus in eis potest esse contrarietas); nam qualitates contrariæ, vel ambæ sunt in prima specie, vel in tertia; habitus enim contrariatur habitui, et actus actui, et passibilis qualitas passibili qualitati. Et ratio non est alia, nisi quia alias non habent convenientem proportionem, ut sese expellant, et inter ea sit per se transmutatio.

8. *Quod et quale genus debeat esse commune contrariis.*— Et ex hoc principio ulterius procedendum est ad judicandum quanta esse debeat hæc convenientia generica inter contraria; non enim potest una generalis regula pro omnibus assignari; nam unum vitium est contrarium alteri vitio; una autem virtus non potest esse contraria alteri virtuti, cum tamen differentia generica eadem sit, seu proportionalis in utrisque. Oportet ergo ut tanta sit convenientia, quanta sufficiat ad proportionem requisitam inter contraria et effectus eorum, ut inter se possint directe pugnare. Et hac ratione dicebamus supra, habitum non proprie et directe contrariari actui, sed habitui, et actum actui. Et eadem ratione error magis proprie et directe contrariatur opinioni veræ quam scientiæ, quia error etiam est quædam opinio, et sic de aliis.

Quomodo omnia contraria inter se maxime distent.

9. Secundo dubitari potest de altera particula, quæ requirit maximam distantiam inter contraria; nam hoc non videtur universaliter convenire omnibus contrariis; virtus enim propriissime contrariatur uni vitio, et tamen non distat maxime ab illo; magis enim distat ab alio vitio extreme opposito, quia magis distat avaritia a prodigalitate, quam liberalitas. Item error proprie est contrarius

veræ opinioni, a qua non summe distat, magis enim distat a scientia. Denique in latitudine colorum, verbi gratia, non solum extremo extremo est contrarium, sed etiam mediis. Unde confirmatur: nam si unum contrarium tantum opponeretur alteri maxime distanti, sequitur unum uni tantum contrarium esse, quia extrema alicujus distantia tantum possunt esse duo; consequens autem esse falsum adducta exempla ostendere videntur, nam una virtus extremis vitii contraria est.

10. Nihilominus dicendum est ea, quæ sunt simpliciter et absolute contraria, quatenus sub eodem genere continentur, debere maxime distare sub illo. Unde imprimis fit intelligendum hoc esse de distantia positiva; nam negativa, ut diximus, major est inter contradictorie opposita; si tamen illa, distantia dicenda est. Deinde intelligitur de distantia sub eodem genere; nam extra hujusmodi genus constat posse unum contrarium magis distare ab aliis rebus quam ab alio contrario. Tandem quod talis distantia debeat esse maxima, intelligi potest secundum positivum excessum, ut videtur esse inter albedinem et nigredinem sub genere coloris, vel solum negative, nimirum quod nulla sit major. Et hoc videtur sufficiens. Probabile enim est, quatuor primas qualitates, calorem et frigus, humiditatem et siccitatem convenire in eodem genere proximo sub qualitate passibili, sub quo calor et frigus sufficienter distant ad perfectam contrarietatem, quamvis non magis inter se distent quam siccitas et humiditas inter se; satis ergo est quod distent maxime negative. Ratio autem cur tanta distantia requiratur, est, quia alioqui contraria non se omnino mutuo expellerent, nec transmutatio unius perfecte terminaretur ad aliud, quod est de ratione perfecte contrariorum, ut ex solutionibus argumentorum magis constabit.

11. *Virtus et vitium an maxime distent.*— Virtus igitur et vitium non continentur sub eodem genere proximo in ratione habitus, et ideo non oportet ut simpliciter summe distent; hoc enim modo recte probat argumentum magis distare inter se vitia extreme contraria. At vero secundum moralem oppositionem, seu in ratione honesti et turpis, summe distant virtus et vitium, vel talis virtus et tale vitium circa talem materiam, et ideo sub ea ratione sunt simpliciter et propriissime contraria. Dico autem summe distare saltem negative, quia fieri potest ut ab